

De Informatie, Mw E. Schippers
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Betreft: Kabinets(in)formatie

Utrecht, 14 april 2017

Geachte mevrouw Schippers,

“Spaar het Klimaat” is opgericht in 2005 door bedrijven die het grote potentieel aan energiebesparing (en daarmee CO₂-reductie) in de bestaande gebouwde omgeving wil realiseren¹. In een constructieve dialoog met de rijksoverheid doen wij voorstellen voor een effectiever beleid voor energetische renovatie. In 2010 hebben wij de belangrijkste instrumenten voor een minder vrijblijvend én effectief beleid geformuleerd in “De vrijblijvendheid voorbij”². In 2014 hebben wij aangetoond dat een effectief beleid sterk bijdraagt aan economie, milieu én aan de rijksbegroting in “Energetisch renoveren, goed voor Nederland”³.

In de recente verkiezingscampagne hebben wij debatten georganiseerd met kandidaat-Kamerleden van VVD, CDA, D66, GroenLinks, ChristenUnie, PvdA en 50Plus, waarvan het tweede debat voorbereid als lijsttrekkersdebat in samenwerking met RTL televisie⁴. In deze debatten is een constructief gesprek gevoerd tussen partijen over de mogelijkheden voor een ambitieus én realistisch kabinetsbeleid tussen 2017-2021 voor de gebouwde omgeving. En niet alleen bij deze politieke partijen wordt het grote belang gezien van de bijdrage van energetisch renoveren aan energie- en klimaatbeleid.

In de aanloop naar de verkiezingen hebben vele organisaties aangedrongen op aandacht voor het klimaat- en energiebeleid, geschrokken door het gebrek aan visie op dit belangrijke thema. De tekenen van een gigantische milieuramp, miljoenen vluchtelingen werpen hun schaduw vooruit. Het zou getuigen van grote onverantwoordelijkheid indien er in “Den Haag” geen sterkere sturing op dit thema naar zich toetrekt. Gemeenten en provincies zijn onvoldoende in staat om de kar op dit thema te trekken zonder een goede basis op nationaal niveau.

Gelukkig heeft de kiezer wél aandacht gegeven aan het thema klimaat- en energie, en zijn partijen met een sterke inzet op dit thema, in beeld gekomen voor een verantwoordelijke rol in het aanstaande kabinet. Binnen het thema energie is er doorgaans veel aandacht voor duurzame energie, omdat daar de concrete doelen zichtbaar niet gehaald lijken te worden.

¹ In 2015 is Spaar het Klimaat als themagroep binnen NRP, het platform voor transformatie en renovatie actief. Bij het NRP zijn meer dan 100 bedrijven aangesloten die streven naar een duurzaam gebruik van bestaand vastgoed. Voor meer informatie over NRP, zie www.nrp.nl.

² Download: http://www.spaarhetklimaat.nl/Nieuws/documents/Spaar_Het_Klimaat_De_Vrijblijvendheid_Voorbij_000.pdf.

³ Samenvatting: <http://www.nrp.nl/branches/spaar-het-klimaat-blog/nrp-wil-tempo-energetisch-renoveren-versnellen/>.

⁴ Voor meer informatie zie www.ikspaarhetklimaat.nl. Het eerste duurzaamheidsdebat vond plaats op zaterdag 25 februari in Heerenveen met VVD, CDA, D66, PvdA, CU en GL. Het RTL-lijsttrekkers over energie en klimaat, op zondag 12 maart in de Amsterdam Arena gepland, werd uiteindelijk met de kandidaat-Kamerleden André Bosman (VVD), Agnes Mulder (CDA), Stientje van Veldhoven (D66), Liesbeth van Tongeren (GroenLinks), Kirsten van den Hul (PvdA) en Gerrit Jan Otterloo (50Plus) gevoerd.

Ik vraag u om bij de kabinetsformatie aandacht en hoge prioriteit te geven aan invulling van het thema “energetische renovatie” (energiebesparing in de gebouwde omgeving) binnen het klimaat- en energiebeleid. Eén derde van de energievraag is afkomstig uit de gebouwde omgeving. Het grootste deel daarvan is de warmtevraag voor ruimteverwarming en warm water in de bestaande bouw. Het tegengaan van het verspillen daarvan behoort topprioriteit te zijn in het beleid. Het creëren van duurzame werkgelegenheid in de bouw- en installatiesector in combinatie met energiebesparing en CO₂-reductie ligt erg voor de hand, en in deze brief doen wij voorstellen voor een structurele versterking van het kabinetsbeleid op dit thema door minder vrijblijvendheid.

In de huursector, maar vooral in bestaande particuliere woningen is een groot potentieel aan energiebesparing onbenut. Een besparing van 20 a 30% per woning kan bereikt worden door eenvoudige maatregelen, een besparing van 80 tot 100% vraagt een heel sterke prikkel.

Energetisch renoveren draagt bij aan het verlagen van woonlasten, verbeteren van het binnenklimaat van gebouwen en aan vermindering van het broeikaseffect en daarmee tegengaan van onomkeerbare effecten in het wereldwijd klimaat.

Ondanks de gemaakte afspraken in het energie-akkoord en overheidsbeleid en vele pogingen tot verbetering daarvan komt de markt onvoldoende op gang⁵.

Sinds de ondertekening van het energieakkoord in 2013 is bij elke jaarlijkse evaluatie gebleken dat er minder weinig wordt bereikt met de vrijblijvende maatregelen dan ingeschat en berekend. De wens blijkt hier steevast “de vader van de gedachte”.

Huidig beleidstekort wordt groter

Het -demissionaire- kabinet hield vast aan een reductie van 80 tot 95% broeikasgassen voor 2050 ten opzichte van 1990. Volgens de inzichten van de wetenschap en het verdrag in Parijs zal dit onvoldoende ambitie blijken om een streven naar maximale temperatuurstijging in deze eeuw van 1,5 graad te halen. Wetenschappers, maatschappelijke organisaties en een steeds groter aantal bedrijven over de hele wereld geven aan dat de ambitie aangescherpt dient te worden. Omdat de beleidsmaatregelen in Nederland onvoldoende zijn om de bestaande doelen te halen, zal de vertaling van de internationale afspraken een toenemend “beleidstekort” laten zien voor wat betreft het Nederlandse beleid. De verwachting van PBL/ECN voor CO₂ is dat in 2020 tussen 20 en 26% reductie zal worden bereikt, in de wetenschap dat er 25 á 40% zou moeten bereikt op basis van eerdere afspraken⁶. In de Nationale Energie Verkenning (NEV) 2016 wordt voor het jaar 2035 verwacht dat 30% reductie wordt bereikt.

Voor de gebouwde omgeving is al vanaf begin van deze eeuw duidelijk dat het tempo hoger zou kunnen liggen als 20-30% energiebesparing bij 300 duizend woningen per jaar wordt geleverd. Deze aantallen zijn vastgelegd in convenanten vanaf 2007 na afspraken met de regering en maatschappelijke sectoren. In 2013 zijn dezelfde doelen bevestigd in het energie akkoord.

⁵ Zowel de Algemene Rekenkamer ([maart 2016](#)) “meer verplichtend karakter bij energiebesparing nodig” als de Nationale Energieverkenning 2016 (“na 2020 vlakt energiebesparing af”) laten zien dat intensivering van overheidsbeleid nodig is. De in voorjaar 2016 aangekondigde energiebesparingsverplichting via de energiesector is ernstig vertraagd.

⁶ Bijna 900 burgers hebben met Urgenda hierover een rechtszaak gestart en gewonnen. De Staat heeft vervolgens ‘hoger beroep’ aangespannen. De uitspraak in hoger beroep is nog niet bekend en zal in voorjaar 2017 worden gedaan.

Het energie-akkoord is aangevuld met maatregelen in 2014, 2015 en 2016 van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, Wonen en Rijksdienst. Op 28 november 2016 is het huidige beleid in een kamerbrief⁷ opgenomen. Kern daarvan is de implementatie van de Europese Energy Performance Buildings Directive (EPBD), waaronder de routekaart naar energieneutraal bouwen in 2020, energieprestatiecertificering bestaande gebouwen (het 'energielabel') en energetische renovatie bij verbouwingen. Eén van de grote problemen voor het toekomstig beleid is dat het energielabel, zoals dit de afgelopen jaren is gewijzigd en geïntroduceerd, weinig relatie vertoont met het werkelijk energieverbruik in een huishouden, en dit ook steeds minder een goede indicator zal worden in de toekomst. Als effectief sturingselement in het beleid voldoet het niet, zoals door veel experts is geconcludeerd.

In de afgelopen jaren zijn programma's als 'blok voor blok' en green deals beëindigd en onlangs zijn "city-deals" als vervanging daarvan in enkele gemeenten gestart. Het beleid 'verkruijmt' en wordt steeds 'opnieuw uitgevonden'. De continuïteit schiet ernstig tekort, zo constateerde ook de Algemene Rekenkamer in maart 2016 over de periode 2006-2015, met name op het energiebesparingsbeleid in de gebouwde omgeving⁸.

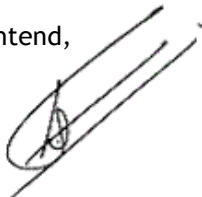
Waarom wijziging van beleid

In het huidige tempo worden de CO₂-reductiedoelstellingen in Nederland en de EU niet gehaald. De wereldwijde doelstelling om de temperatuur maximaal 2 graden te laten oplopen aan het eind van deze eeuw is intussen echter aangescherpt met een ambitie om te streven naar 1,5 graad. De werkelijkheid gaat echter diametraal in de andere richting. Het is verbazingwekkend hoeveel moeite het heeft gekost voor politieke partijen om in de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen het onderwerp überhaupt te agenderen.

Het beleid voor energiebesparing zal dus aanzienlijk moeten worden aangescherpt. Fundamentele keuzes kunnen niet langer worden uitgesteld. Nodig is een concreet plan voor de energietransitie van de bestaande bouwvoorraad, uitgaande van een maximale temperatuurstijging van 1,5 graden. In het plan worden de doelstelling, middelen en financiering beschreven. Het plan krijgt een wettelijke status. Wij beseffen dat dit niet eenvoudig is, en bieden u graag onze hulp aan in de vorm van voorstellen voor de inhoud van het plan. U vindt deze in de bijlage van deze brief.

Ik hoop dat u onze voorstellen bij uw gesprekken met de fracties wilt betrekken.

Hoogachtend,

Dick Tommel
Voorzitter NRP Spaar het Klimaat

⁷ Kamerbrief 28-11-2016, nr. 2016-0000738544.

⁸ Samenvatting op <http://www.ikspaarhetklimaat.nl/nieuwsbericht/algemene-rekenkamer-evalueert-het-energiebeleid-2006-2015>.

VOORSTELLEN VOOR EEN PLAN VOOR DE ENERGIETRANSITIE VAN DE BESTAANDE GEBOUWENVOORRAAD

A) De organisatie van de energietransitie

- 1) Als partijen besluiten tot de instelling van een Ministerie voor energietransitie (of Energie en Klimaat), dan hoort daarbij ook het beleid voor energetische renovatie, het energiebesparingsbeleid in de gebouwde omgeving.
 - NRP Spaar het Klimaat verwacht dat dit het beleid ten aanzien van energetisch renoveren en met name de verbrokkelde aandacht voor energiebesparing in utiliteitsbouw en transitie van utiliteit naar woningbouw ten goede kan komen.

B) Wetgeving: (vervangende) nieuwbouw en ingrijpende renovatie

- 1) Dat de Wet Kwaliteitsborging het kader wordt voor de garantie voor energieprestaties en luchtkwaliteit binnen nieuwbouwwoningen en bij ingrijpende verbouwing van bestaand vastgoed.
- 2) Dat Nederland haar achterstand ombuigt door het opstellen van een concreet plan voor de energietransitie van de bestaande gebouwenvoorraad, uitgaande van een maximale temperatuurstijging van 1,5 graden. In het plan worden de doelstellingen, middelen en financiering beschreven. Het plan krijgt een wettelijke status.
- 3) Bij het opstellen van het plan kan o.a. aan het volgende worden gedacht:
 - Een verplichting tot het toepassen van lage temperatuur voorzieningen voor gebouwen die verplicht aangesloten worden op een warmtenet. Dit zorgt ervoor dat bij toekomstige verbouwingen en renovaties het mogelijk blijft om duurzame energiebronnen en omgevingswarmte- en koude in te zetten;
 - De verplichting om bijna energieneutraal te bouwen (BENG), zal vanaf 1 januari 2020 gelden. Zo spoedig mogelijk moeten alle vergunningsaanvragen voldoen aan een milieuprestatie voor gebouw (MPG) van 0.8 in plaats van 1.0, zoals in het huidige beleid is voorgesteld. In de praktijk is aangetoond dat het kan, maar er wordt te lang op gewacht;
 - Het opnemen van Energiemaatregelen op Gebiedsniveau (EMG) in de Energieprestatie Gebouw (EPG) zorgt voor een verdere ‘verwatering’ van de prestatie-eisen op gebouwniveau. De EMG kan alleen worden ingezet voor rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten om deze klimaatneutraal te maken;
 - In plaats van in 2023 alle utiliteitsbouw minimaal label C te hebben om het vastgoed te gebruiken, dient deze eis reeds in 2021 in te gaan, in combinatie met een stimuleringspakket om naar energie neutrale utiliteitsbouw te komen.
- 4) Een grotere overheidsrol is op zijn plaats bij de grote leegstand van winkels en kantoren, industrieel erfgoed.
 - Indien door aantoonbaar “marktfalen” deze gebouwen dreigen onvoldoende energetisch te worden gerenoveerd, dienen deze projecten steviger te worden ondersteund zodat een de transformatie in combinatie met een duurzame energetische renovatie van de gebouwde omgeving overal zichtbaar wordt.

- 5) De invoering van de koppeling tussen hoogte van de integrale energieprestatie (energie-index c.q. energielabel¹) en de maximale huurprijs is in de Wet Huurprijzen vormgegeven en sinds 2014 in werking. In principe is daarmee de ‘split incentive’² opgeheven.
 - In de praktijk blijken corporaties niet altijd gebruik van deze mogelijkheid te (willen) maken. Eén van de argumenten om er geen gebruik van te maken is de verwachte weerstand van huurders tegen een energetische renovatie in combinatie met huurverhoging, of de verwachting dat de hogere huur ervoor zorgt dat de woning buiten de ‘kernvoorraad’ komt te liggen en dat daarmee de mogelijkheid van huurtoeslag voor de huurder komt te vervallen.
- 6) Het vertrouwen tussen woningverhuurder en huurder is de belangrijkste reden om te kiezen voor een draagvlak van minstens 70% van de huurders³ bij ingrijpende woningverbetering. Deze regel, die wordt gehanteerd bij plannen voor de aanpak van ‘bouwblokken’ van minimaal 10 woningen, werk onnodig belemmerend; het draagvlak voor energetische ingrepen in de woningvoorraad is afdoende aangetoond indien niet meer dan 50% van de huurders bezwaar maakt tegen de plannen.
- 7) Uitbreiding van de verplichting voor de verhuurder om de huurder te informeren over de energieprestatie van het verhuurde⁴.
 - Op dit moment is niet in alle gevallen de verhuurder verplicht om de huurder te informeren over de energieprestatie van het verhuurde;
 - De verhuurder wordt verplicht om per 1-1-2018 de huurder te hebben ingelicht en, indien van toepassing, de huurprijs te hebben verlaagd indien dit vanwege de energieprestatie het geval zou moeten zijn;
 - Indien de verhuurder de huurder niet heeft ingelicht op 1-1-2018, is de huurder gerechtigd om de huur te betalen aan de ‘Huurcommissie’) die de verhuurder informeert over de betaling door huurder en de ‘gijzeling’ van de huuropbrengst. Na melding van de energieprestatie aan de huurcommissie zal de huurcommissie bepalen of deze energieprestatie leidt tot een herziening van de huur. De kosten voor deze activiteit zal in rekening worden gebracht bij de verhuurder.
- 8) Dat beleid voor energiebesparing in de beschermd stadsgezichten en bij monumenten verder wordt ontwikkeld. De algemene ontheffing voor monumenten voor wetgeving levert te veel vrijblijvendheid op en zadelt toekomstige generaties op met hoge kosten en dient om die reden te worden afgeschaft.
- 9) Als doel bevestigt om te komen tot 100 PJ besparing in 2020 en effectieve maatregelen neemt om jaarlijks ca. 300 duizend woningen 20-30% besparing tussen 2017 en 2022 te realiseren. Dat zijn 1.2 miljoen woningen in de nieuwe kabinetsperiode.
- 10) De verbetering van de Wet Kenbaarheid Energieprestaties, dat de verplichting voor de aanwezigheid van een energielabel bij de transactie van een woning regelt. De praktijk laat zien dat de wijze waarop deze in Nederland is ingevoerd, slechts minimaal aan Europese afspraken voldoet. Door het beleid van de afgelopen jaren is er meer verwarring ontstaan en gerede twijfels over de kwaliteit van het energielabel. Wij bepleiten dat per 1 januari 2018 deze verplichting in Nederland wordt verbeterd.
- 11) Ten aanzien van de eigen rijksgebouwen verwacht Spaar het Klimaat dat het kabinet de Europese wetgeving (Energy Efficiency Directive) zal uitvoeren op nationaal niveau. De jaarlijkse 3% Energie-efficiency doelstelling voor de eigen gebouwen kan worden bereikt door onder andere jaarlijks 3% van het vloeroppervlak te renoveren.

¹ De vereenvoudiging van de berekeningswijze van het energielabel en de wijze waarop het is ingevoerd in Nederland hebben het energielabel tot een “gemankeerd” instrument gemaakt voor gebruik in beleid en wetgeving. Het energielabel zegt weinig meer over het feitelijk energieverbruik. Een van de redenen is dat vloerisolatie niet wordt gewaardeerd in het energielabel.

² Verhuurder investeert in energiebesparing, huurder profiteert door een lagere energierekening

³ Burgerlijk Wetboek, artikel 220.

⁴ Informatie: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huurprijs-en-puntentelling/vraag-en-antwoord/energieprestatie-woning-en-huurprijs>.

C) Financieringsinstrumenten

- 1) Het inzetten van de (ver)huurderheffing voor investeringen in de bestaande woningen, zoals door diverse politieke partijen is bepleit; dit zal niet alleen de energietransitie in de corporatiesector bevorderen, maar komt ook de koopkracht van de huurders - die in de afgelopen jaren is geërodeerd door de jaarlijkse hoge huurstijgingen - ten goede, evenals de werkgelegenheid.
- 2) Er is volgens onze berekeningen ca. 4 tot 6 miljard per jaar, 25 jaar lang, nodig als subsidie om de volledige woningvoorraad energieneutraal te maken; de huidige subsidieregeling voor eigen woning zal in dat licht dienen te worden geplaatst; ook zal een subsidieregeling in relatie moeten worden gebracht met de SDE-subsidies voor het opwekken van duurzame energie.
- 3) Dat het voorstel om de kosten voor energetische deel van verbouwing aftrekbaar te maken van de inkomstenbelasting wordt ingevoerd. Dit zal een structurele markt in werking brengen.
- 4) Al enige jaren is voor na-isolerende werkzaamheden, net als voor stukadoorswerk, het btw-tarief van 6% van kracht. In de periode dat er sprake was van een algehele verlaging van de btw voor verbouwwerkzaamheden heeft dit significant meer activiteit laten zien. Na de afschaffing van de 6% voor verbouwingen is het niveau weer terugggevallen. NRP Spaar het Klimaat stelt dat de btw naar 0% gaat indien energiebesparing zowel het doel als het resultaat is van een verbouwing.
- 5) Dat de prikkel om bij natuurlijke momenten, zoals bij ontwerp en bouw, verkoop en koop, verhuur en huur van woningen en gebouwen, wordt versterkt, zodat verdergaande maatregelen worden overwogen en genomen om het energieverbruik tijdens de resterende levensduur van de woning of het gebouw substantieel te verlagen:
 - Bij koop van een woning of gebouw het introduceren van een differentiatie van het eigenwoningforfait en OZB, zoals onderzocht door PBL en ECN in 2013⁵;
 - Bij verhuur en huur: versterking van het 'hefboomeffect' van de huurprijzen;
 - Een effectieve maatregel die voorkomt dat een verkoper afziet van het laten opstellen van een onafhankelijk maatwerkadvies bij de verkoop van een woning, gekoppeld aan een verplichting van de nieuwe eigenaar om de woning binnen een bepaalde periode op een energetisch acceptabel niveau te brengen. Dit niveau wordt regelmatig aangescherpt, en wordt in de wet vastgelegd.
- 6) Het bijdragen aan een (revolvent) energiebesparingsfonds (EBF) voor leningen ten behoeve van de voorfinanciering van energetische renovaties.
 - Particuliere woningeigenaren kunnen fors bijdragen aan het realiseren van energiebesparing en daarmee bijdragen aan een besparingsdoelstelling voortkomend uit de Energy Efficiency Directive;
 - Het potentieel van de particuliere woningmarkt, waarbij besparingsmaatregelen met een terugverdientijd van maximaal 10 jaar kunnen worden gerealiseerd, bedraagt jaarlijks 50.000 - 75.000 woningen;
 - De aanvraag en procedure voor deze financiering vormt echter veelal nog een barrière;
 - Om via een 'hefboomwerking' kapitaal uit de markt aan te trekken, is een bijdrage van de overheid nodig. Het is van belang om het overheidsbudget efficiënt in te zetten waardoor grootschaligheid kan worden bereikt en het fonds voor consumenten financieel aantrekkelijk wordt.

⁵ PBL/ECN (2013, pagina 15): "Gemiddeld kan een woning na differentiatie van de OZB en het eigenwoningforfait jaarlijks 513 kubieke meter aardgas en 30 kilowattuur elektriciteit kosteneffectief besparen, oftewel 16 gigajoule primaire energie per woning. Bij 10 procent deelname komt dit neer op 4 petajoule (PJ) primaire energiebesparing, bij 50 procent deelname is dit 19 PJ. Dit staat gelijk aan 0,2 tot 1,1 megaton CO₂-reductie." De cijfers zijn op basis van een uitgangspunten uit een onderzoek van de gemeente Amsterdam.

- 7) In de Voorjaarsnota 2016 is een deel van de 100 miljoen voor energiesparing in de gebouwde omgeving gereserveerd voor de verbetering van de werking van het Energiebesparingsfonds. Gebruik makend van de hefboomwerking, kunnen via het EBF met dit budget jaarlijks structureel circa 30.000 woningen van het potentieel worden bereikt. Daarmee komt met beperkte budgettaire consequenties voor de overheid een eerste bijdrage. Om met het gereserveerde overheidsbudget zoveel mogelijk huishoudens te kunnen bereiken pleit ik er daarom voor het budget niet te laten versnipperen maar in te zetten voor één nationaal in te richten energiebesparingsfonds met ‘communicerende vaten’ met de SDE++ regeling voor duurzame energie.
- 8) Het verbeteren van de mate van gebruik en de effectiviteit van het energiebesparingsfonds (EBF). Dit zou kunnen door de lening met minimaal 3% onder de markttrente wordt verstrekt en gekoppeld kan worden aan de onroerende zaak (‘het vastgoed’). Daarmee wordt een belangrijke drempel verlaagd voor de ‘tijdelijke’ eigenaar.
- 9) Opschaling van goede praktijkvoorbeelden bevorderen. Hierbij is subsidie een geschikt instrument.

D) Kennis en innovatie

- 1) Dat de ‘voorbeeldfunctie’ van rijksoverheid om in 2018 in plaats van in 2020 energieneutraal te bouwen op een andere manier wordt ingevuld. Immers, de grote lijn is dat bestaande gebouwen van het rijk en lagere overheden juist worden verkocht aan de private sector, waarbij minimale of geen eisen aan het niveau van energetische restauratie of renovatie worden gesteld. Dat beleid moet worden gewijzigd:
 - 1a) Mocht verkoop of verhuur van overheidsgebouwen met een slechte energetische prestatie gewenst zijn, dan dient de overheid te kiezen voor duurzame transitie van dit vastgoed en het daarna te verkopen of verhuren.
 - 1b) Vergroten van de transparantie en kennis door intensivering van monitoring en verificatieprocedures in eigen rijksgebouwen en gebouwen van lagere overheden.

E) Communicatie

- 1) Communicatieve aanpak alleen inzetten indien wettelijke en financiële instrumentatie ongeschikte instrumenten zijn, en om de wettelijke en financiële instrumenten te ondersteunen.
- 2) Om in een vroeg stadium energieprestaties een rol te laten spelen is de openbaarheid van de energieprestatie en kennis van de mogelijkheden om deze te verbeteren in de verkoopinformatie en -procedure belangrijk.